

Erdei vadak, égi madarak Csanádi Imre verseskönyve

Veretes szavak, szépek, igazak — rímek föl bennem Csanádi Imre verseskönyvének címe a visszhang. Mert ez a kötet bőkezűen túltett a Csanádi-versek kedvelőinek reménytelen várakozásán is. Költőt ugyan nem avathatunk, de csak mert az 1953-ban megjelent *Esztendők terhével* már tisztázta, kicsoda légyen is a fentnevezett szerző. Ezt a művét mégis az újnak kijáró örömmel üdvözljük.

Miért? Azért, mert a korábbi kötet minden kiválósága ellenére ébresztett szomorúságot is az olvasóban. Ennek pedig az volt az oka, hogy a felszabadulás után írott versek a korábbiakhoz képest visszaesésről tanúskodtak. Néhány kiváló vers és a közepesekből kiugró nagyszerű szakasz változatlanul árulkodott ugyan a költő tehetségéről, de a hanyatlás kétségtelen jeleit nem tűntette el. Akkor tán rejtélyesnek látszottak ennek okai, ma azonban már világos, hogy az irodalomnak, és sokszor épp a legjóhiszeműbb, kommunista igényű irodalomnak néptől és élettől való eltávolodása vetette vissza ideig-óráig Csanádi Imrét is. Most az nevelési és nevelő örömeinket, hogy az új kötet minden eddiginél magasabb szinten mutatja a költőt, ékesen igazolván, hogy a józan valóság-hűség úgy szolgál a tehetségnek, mint Anteusznak a föld. Természetesen Csanádi józansága költői természetű: érzelmekkel és indulatokkal telített.

Kötetének legmegragadóbb lényege: népisége. Ő ma a fiatalabb nemzedéknek formában-tartalomban egyaránt a legnépibb költője; tizenkilencedik századi retye-rutyázás, primitívség, huszadik századi paraszti beszűkülés, mellverdesés nélkül, modern módon, kritikusan.

Ami a dolog formai oldalát illeti: Csanádi Imre, a *Röpülj páva, röpjél* és a *Hej rózsá, rózsá* szerkesztője rengeteget tanult a népköltészettől; különösen dallamvilága szélesedett ki. *Nyolcasok* című tanulmány-szerű vörssorozata például szellemesen és költőien mutatja be ennek a régi versformának rendkívüli és kiaknázatlan gazdagságát. Hasonló játékos kísérleteket tartalmaz a *Gyerekhangra* című ciklus és még jónéhány költemény. Lehetetlen itt észre nem venni Weöres Sándor megtermékenyítő hatását. A különbség kettőjük között éppen Csanádi fokozottabb népiségében van. Weöresnél a népi forma köntös, vagy inkább eszköz, amellyel a magyar nyelv hajlékonyságának már legvégső határaiig hatol — maga a vers azonban többnyire (maradandó igényű és érvényű) intellektuális játék. Csanádinál azonban a népiesség a szemléleti módból, költői ars poeticájából és világnézetéből indul ki, és színgig tölti antik versformájú költeményeit is. Az teszi érdekessé és értékessé ezt a lírát, hogy a költő egyénisége nem olvad föl ebben a tősgyökeres népiségben, hanem ellenkezőleg: magába olvasztja azt. (Talán csak a gyerekversek között lehet ezalól néhány kivételt találni.)

Mit jelent egyéniségének modernsége, kritikus-volta? A *Halottvivők éneke* példáján szeretném azt érzékeltetni. Öregasszonyt temetnek, aki menyecske korában nem bírt a vérével és gyakran kiszökött éjjelente alvó ura mellől. Öregemberek temetik, akik még jól emlékeznek rá, hogy »fájn nőcske vala«. S íme, ezek a vén bűnösök, esendő kujonok így esedeznek az utolsó szakaszban az Úrhoz:

Büntesd, szűz a pogányt! — Lásd, mi meszt veszünk,
főstjük templomodot, két papot
étetünk, —
mégis reszkedezünk; hát mikor
elhívatsz
fogd. Isten, remegő inunk.

Ki nem érzi a népi környezet, szemlélet, nyelv mögött a kritikus tekintetet, az ősi meghunyászkodó és számító alázat könyörtelen elítélését, és ugyanakkor a megértést, sőt tán kicsit a mosolyra bújót

szeretetet is? Vagy itt van a ritmikailag bravúros *Lagzi múltán*, a hejéhuja utáni tragikus kijózanodásnak ez a konkrét és mégis szimbolikus érvényű megdöbbentő rajza:

Rengett padlat
recegett ablak,
pusztult étek, folyt a lé
nadrágszál szakadt belé,
lecsuszott a lábasjóság,
le rosz, buza le fogóság,
löttyé olvadt hajlék, porta,
abány vendég, azt nyakalta, —

A népi téma Csanádi kezén itt is többet mond önmagánál. A mai ember a maga szemléletére ismer ebből az ősi-népi ihletésű költészetből. A modernségnek a népiséggel való elválaszthatatlan összefonódása itt hovatarozást és hitvallást jelent; ez a hűség szerez a formai kiteljesedésnek, megszépülésnek tartalmat, és a kötetnek egysége. Az 1945 előtt írt verseket tartalmazó ciklus ugyanis az *Erdei vadak, égi madarak*-ban már eltéphetetlen szálakkal kapcsolódik az újabbakhoz, a költői egyéniség és a történelem megrázkódott folyamatosságát bizonyítván.

Csanádi Imre szemlélődő költő. Ez bizonyos kisművészséggel jár együtt, a meghittnek, a játékosnak, a résznek előtérbe nyomulásával. »A Mindenséget vágyom versbe venni« pátosza, rontó-alakító szenvedélye nem jellemző rá. Természetesen ennek is megvannak a maga valóságában rejlő okai: az utóbbi években az élet — éppen a demokratizmus ismert gyengeségei miatt — kevés alapot, lehetőséget adott az embernek arra, hogy a nagy ügyekhez a változtatás, alakítás igényével és reményével hozzászóljon. Mégis a költőnek mindig feszegetnie kell az adott kereteket, ha azok szűkeknek bizonyulnak. Csanádi megtette ezt is, mindenekelőtt a csodálatos *Bornemissza Péter*-ben:

Mitévő légyen, nyelvén akinek
szavak dagadoznak?
fojtja torokába: oldalán is ki
sebbel fakadoznak, —
feltájtja száját, s főlven is hősien
támad a Gonoszknak!

Csak hogy éppen ezek a dagadozó, sebbel kifakadozó szavak hiányoznak a kötet egészéből. (Kivételek vannak, mint például a szép címadó vers is.) Ez a hiány újabb várakozással tölt el bennünket a költő jövőjéről. Mert Csanádi Imre már most nagyon jó költő, de nagy költővé csak akkor válhat, ha az eddiginél szenvedélyesebben, erőteljesebben megindul a teljesebb látás felé: saját mindensége felé.

Eörsi István

TESLA N

A nagy feltaláló születés

Belgrádban nagy nemzetközi tudósértekezlet kezdődik július 9-én, hogy itt emlékezzenek meg Nikola Tesla-ról, a nagy tudós születésének századik évfordulója alkalmából.

Ünnepli az ország, amelynek szülöttje, de amelyből korán elvándorolt, hogy tudását gazdagabban, gyümölcsöztesse. Pályája hazánkban indult. Az épülő budapesti telefon hálózatánál kezdte működését a fiatal mérnök, miután a gráci főiskola elvégzésekor a villamosmérnöki oklevelet átadó tanárok elismerték: ez az ifjú többet tud ebből a még ki nem alakult tudományból, mint ők. Tesla nappal a gyengeáramú telefonhálózat építését intézte; szabad idejét azonban a váltóáram még alig ismert problémája foglalkoztatta. Az első villamoserő-gép tervén dolgozott. A világlátott Puskás Tivadar fölismerete a terv jelentőségét. Azonnal levelet írt Párizsba az amerikai Edison-társaság igazgatóinak, figyelmükbe ajánlva a fiatal mérnököt. Ezzel a levéllel ment Tesla Párizsba és az Edison-társaság szolgálatába lépett. Párizsban megépítette a motort. Az üzletemberek nyomban felismerték, milyen hatalmas üzlet rejlik ennek a fiatal mérnöknek a tudásában. Mire elkészült a motor, már újabb szerződést írtak vele alá: Edison munkatársa lett,